

*Швецова І. В.,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри англійської мови в судноводінні
Херсонської державної морської академії*

*Бондаренко В. В.,
асистент кафедри англійської мови в судноводінні
Херсонської державної морської академії*

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В КУРСАНТІВ ПЕРШИХ КУРСІВ НА ЗАНЯТТЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Анотація. Статтю присвячено аналізу проблематиці підвищення якості професійної англомовної підготовки та обґрунтуванню необхідності розроблення дидактичного забезпечення для формування мовленнєвої компетенції майбутніх фахівців морського флоту. Особлива увага приділяється тому, що фахівці морського флоту працюватимуть у складі з носіями інших мов. Потреба подолання мовного бар'єру, що заважає взаєморозумінню та співробітництву, є важливою.

Ключові слова: підвищення якості професійної англомовної підготовки, мовленнєва компетенція майбутніх фахівців морського флоту, дидактичне забезпечення для формування мовленнєвої компетенції майбутніх мореплавців, професійне спілкування, мовленнєва компетенція.

Постановка проблеми. Постійний розвиток міжнародних зв'язків в економіці сприяє виникненню нових потреб ринку праці до формування конкурентоспроможного фахівця та зумовлює орієнтацію сучасної методики викладання англійської мови щодо впровадження нових підходів формування мовленнєвої компетентності на заняттях англійської мови. Високий професіоналізм українських моряків, рівень теоретичної та практичної підготовки дали можливість Україні посісти достойне місце на міжнародному ринку праці та увійти до «Білого списку» Міжнародної морської організації [4]. Підготовка морських фахівців повинна відповідати Міжнародній конвенції підготовки й дипломування моряків і несення вахти (ПДНВ), яка була прийнята Міжнародною морською організацією.

Мета статті – проаналізувати та розробити дидактичне забезпечення для формування мовленнєвої компетенції майбутніх фахівців морського флоту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування мовленнєвої компетенції передбачає розширення обсягу лінгвістичних знань, навичок і вмінь, пов'язаних з адекватним використанням у життєвих ситуаціях і професійній діяльності, під час перебування у міжнародному середовищі.

Потреба підготовки висококваліфікованих спеціалістів, здатних до співпраці із зарубіжними партнерами на основі професійної компетентності й повноцінного володіння іноземною мовою, певним чином відображена в навчальних планах і програмах вищих закладів освіти. Практично це передбачає формування такого важливого новоутворення, як «іншомовна комунікативна компетенція», що забезпечує повноцінну реалізацію комунікативних намірів, мовленнєвих операцій і мовлен-

невих дій шляхом адекватного й раціонального використання засобів іноземної мови та врахування конкретики ситуацій професійного спілкування [1, с. 3].

Мовленнєву компетенцію розглядають як загальне комплексне поняття, що свідчить про рівень навчальних досягнень із мови та мовленнєвого розвитку студента; у вузчому тлумаченні – як одну з її складників (різновид навчально-предметної компетенції з іноземної мови), тобто власне мовну, пов'язану із засвоєнням лінгвістичної змістової лінії курсу іноземної мови [3].

Компетентнісний підхід у підготовці морських фахівців, за визначенням В.В. Чернявського, має суттєву особливість, оскільки він повинен забезпечувати професійну діяльність в умовах постійного перебування в обмеженому колі людей різної національності, культури та релігії, формувати вміння спілкуватись і знаходити спільну мову, здатність приймати зважені рішення в екстремальних ситуаціях, забезпечувати можливість успішного адаптування до швидких змін у сучасному динамічному світі. Науковець визначає те, що формування професійної компетентності морських фахівців перебуває в полі зору багатьох дисциплін, викладання яких повинно бути спрямоване на професійну діяльність і ґрунтуватися на міждисциплінарних інтегрованих вимогах до результату освітнього процесу, що спрямований на формування та розвиток ключових і професійних компетентностей особистості [5, с. 230]. Ключем до успішної реалізації цього є розуміння цілей і принципів комунікативних процесів викладання та навчання, поєднаних із ретельною підготовкою.

Завдання основного розділу навчання морської англійської мови: навчати загальної морської англійської мови, а також керівних принципів Кодексу STCW англійською мовою; надавати студентам широкі можливості для практики спілкування англійською мовою як морською, так і загальні цілі на елементарному і середньому рівнях, а також підвищувати кваліфікацію слухачів до рівня, необхідного для переходу до другого розділу цього модельного курсу [1, с. 24].

Модельний курс ІМО для морської англійської мови складається з двох розділів: загальна морська англійська, а також спеціалізована морська англійська, обидва з яких містять детальні навчальні програми [1, с. 9]. Лінгвістичний зміст для першого розділу відповідає багатогранному підходу, який інтегрується такими напрямками: введенням мови (граматика, лексика і вимова), практикою мовних навичок спілкування (слухання, мовлення, читання та письмо). Посібник пропонує багато практичних методів для інтеграції різних мовних напрямів.

Для ефективного навчання курсантів першого курсу загальної морської англійської та з метою успішного переходу до наступного розділу (спеціалізованої морської англійської) нами було розроблено та запроваджено такі завдання:

1) проведення опитування курсантів випускних курсів, які мають практичний досвід роботи в морі щодо необхідності вивчення спеціальних тем;

2) аналіз навчальних посібників попередніх років навчання;

3) розроблення завдань і вправ, що сприятимуть ефективному оволодінню загальною морською англійською мовою, готовності вивчення спеціалізованої морської англійської;

4) публікація навчального посібника для курсантів першого року навчання спеціальності «Річковий і морський транспорт» освітньої програми «Судноводіння».

Вклад основного матеріалу. Проведення опитування курсантів випускних курсів, які мають практичний досвід роботи в морі, переконливо підтверджує, що в умовах сьогодення є потреба високого рівня сформованості мовленнєвої комунікативної компетенції курсантів, і це стосується не лише спеціалізованої морської англійської, але й загальної морської англійської. Вищезазначене зумовлено особливостями самої професії та перебуванням у морі протягом декількох місяців.

Відповідно до проведеного аналізу (опитування курсантів) серед перших мовленнєвих труднощів були такі: проходження реєстрації в аеропортах, спілкування про їжу, обмін інформації стосовно рутинних повсякденних справ та інші. З метою подолання бар'єру у розумінні та говорінні про життєві теми під час початку своєї морської діяльності і перебування в морі у міжнаціональному середовищі для навчання курсантів перших курсів було визначено теми і відповідно до них лексичний мінімум і граматичні структурні одиниці, що сприятимуть формуванню мовленнєвої компетенції курсантів.

Аналіз навчальних посібників із вивчення англійської мови для курсантів вищих морських навчальних закладів дав змогу зробити висновки стосовно того, що тематика, яка є важливою для повсякденного спілкування, а також для вирішення життєвих ситуацій, не досить представлена. Важливість визначених тем може сприяти подоланню психологічних і мовленнєвих труднощів у зміні середовища майбутніх мореплавців. Проведене дослідження (аналіз перешкод, які виникали в курсантів протягом підготовки до першого рейсу) визначило перспективний зміст навчального посібника, назва якого вже наголошує на тому, що він дає змогу проаналізувати життя на суші і на морі, успішно підготуватися до змін у житті, а також впевнено вступити в професійну діяльність.

Опублікований навчальний посібник «Доки на суші» являє собою один із курсів з англійської мови для моряків. Посібник розвиває всі основні мовні навички, охоплює рекомендований навчальний план із вивчення англійської мови ІМО і становить загальний курс англійської мови, наближений до морського контексту. Рекомендується для вивчення в першому навчальному семестрі курсантами спеціальності 271 «Річковий і морський транспорт» освітньої програми «Судноводіння»[6].

Структурними розділами стали такі:

1. «Де я навчаюсь» (Where I study) Getting to Know you, Kherson Maritime Academy, Working Time and Free Time.

2. (How I travel) Travel Wise, Airport Facilities, Airport Procedures.

3. (Where I live) Home Ashore and Home Aboard, Meals Ashore and Meals Aboard, Garbage Treatment Ashore and Aboard.

4. (Ready for the Maritime Career?) Why to Become a Seafarer? English: Occupational Requirements, Am I ready to Work at Sea?

З метою ефективного оволодіння загальною морською англійською мовою та успішної підготовки до вивчення спеціалізованої морської англійської було розроблено завдання та вправи, які сприяють розвитку мовленнєвої компетентності.

Наприклад, лексичний матеріал розділу (How I travel) спрямований на формування мовленнєвої компетенції стосовно процесу підготовки до рейсу, вміння визначити послідовність дій, необхідних для проходження процедури в аеропорту.

У цьому розділі (в темі «Перед відправленням» (Before departure)) запропоновано завдання комунікативного спрямування: «Вибери дві ситуації та спитай поради у трьох людей. Найкращу ідею запиши в таблицю». До комунікативних завдань відносимо рольові ігри (“Student A: You are traveling by plane for the first time. Ask information officer how to get to a place you need. Student B. You are an information officer. Advice a traveler on how to get to place he needs”) [2, с. 55], проведення інтерв'ю стосовно процедури в аеропорту (“Interview your partner on airport procedures. Write down the best ideas.”).

Після закінчення вивчення цього розділу курсанти можуть бути компетентними у вирішенні багатьох питань, вивчення яких здійснювалося за допомогою різних завдань і вправ. Серед них – що необхідно спакувати, які документи необхідно підготувати, які речі заборонено брати до аеропорту, які етапи оформлення та реєстрації, до кого необхідно звернутися у разі виникнення певних проблем.

Оволодіння мовленнєвими компетенціями відповідно до зазначених тем може бути успішним, оскільки в розділі представлена вся необхідна лексика, засвоїти яку можливо під час виконання логічно представлених вправ. Тематичні словники (Word list), які розроблені авторами, розміщені в кінці кожного тематичного розділу з транскрипцією та повним визначенням англійською мовою.

Варто зазначити завдання, які спрямовані на розвиток мовних навичок спілкування (слухання, мовлення, читання та письмо). Зокрема, після прослуховування оголошень в аеропорту в навчальному посібнику пропонується таке: «вибрати тип оголошення, додати необхідну інформацію до таблиці, знайти помилки в інформаційній таблиці» (“Tick the items which are announced at an airport. Listen to the announcements and label the columns with the type of information announced. Read the airport departures board and mark the statements as True or False”).

Ефективним вважаємо впровадження у навчання такого методу, як “case study”. Отже, у цьому розділі навчального посібника (How I travel), а також в інших описано реальні життєві ситуації, які були представлені випускниками та курсантами старших курсів. Після аналізу першого авіарейсу одного з курсантів, речі якого були помилково відправлені в іншому напрямку, студенти зможуть зробити певні висновки про те, що треба брати із собою в ручний багаж [2, с. 55].

У розділі “Where I live” представлено матеріал стосовно порівняння кімнати, в якій курсанти живуть на суші, а також розмірковування на тему, яку кабіну матимуть у майбутньому та які меблі й обладнання будуть розміщені в ній. Вводиться нова лексика, якою користуватимуться майбутні мореплавці (cabin, crew та інші) через цикл завдань:

1) Дискусійні питання відповідно до фото, які розміщені в навчальному посібнику, та які мотивують до глибинного аналізу і ефективного вивчення нової лексики (Where do you think these rooms are? What is the same and what is different between your rooms at home?).

2) Після обговорення запропоновано авторський текст [2, с. 72–73], опрацювання якого дає змогу визначити значення нових слів у контексті (“Read the text and check your guesses. Highlight the names of rooms and furniture”). Як показує досвід, цей метод засвоєння нових лексичних одиниць є ефективним.

3) Наступним завданням є поєднання слів з їх значення (“Match the words with their definitions”). Під час виконання цього завдання студенти мають можливість ґрунтовніше засвоїти їх, а також використовувати в комунікативному просторі.

4) Для практичного вживання визначеної лексики в навчальному посібнику представлено такі комунікативні завдання: обговорити в парах, як зробити каюту схожою на домашню кімнату (a) Make a list of three major differences between your room and a cabin which would make it difficult for you to adjust; b) In pairs, discuss the differences you have in your lists and give each other advice on how to make your cabin your “home”); рольова гра між кріюїнговим менеджером, наміром якого є спілкування стосовно життєвих умов на судні, та курсантом, який проходить першу практику на борту і який повинен у деталях описати житлові умови на судні (Role-play the conversation. Student A is crewing agency manager. He needs to be ready to speak about the living conditions on board a ship. Student B is a cadet who is going to have his first practice on board. He needs to find out the details about the living conditions on his vessel).

Враховуючи важливість дотримання гігієнічних умов житлових приміщень на судні та їх постійного обстеження, у навчальному посібнику розкрито цю тему (Housekeeping). Серед актуальних питань розглядаються такі, як необхідність виконання певних обов’язків на судні, дотримання певних правил проживання.

У цьому розділі також запропоновано завдання, що сприяють формування мовленнєвої компетенції. Прикладами таких завдань є: a) обговорення питань стосовно того, як підтримувати порядок у кімнаті, яку роботу повинен виконувати курсант та інші (What do you think happened in this cabin?, Is it possible to have such a messy cabin? Why? Why not?, Who is in charge of household duties in your house/ flat?, Who do you think will do this work on board the ship?) [2, с. 76–77]. Наприклад, запропоновано для опрацювання текст із таким завданням: одна група студентів працює з текстом і підкреслює проблеми, які є в кабіні, інша група підкреслює, як можна уникнути їх (Student A – highlight the problems, Student B – highlight the ways to avoid the problems) [2, с. 77]. Для розвитку комунікативних навичок запропоновано такі завдання: «Створи дві проблемні ситуації, пов’язані із санітарними проблемами в кабіні, та запитай трьох студентів, щоб знайти найкращі ідеї стосовно вирішення цієї проблеми». (a) design two situations describing a problem with cabin sanitary condition; b) ask three people about possible reasons of the problems and how to avoid them. Write down the best ideas into the table). Такі завдання, сприяють розвитку мовленнєвої компетентності та дають змогу у початковому процесі вдосконалити ці навички.

Висновки. У зв’язку з тим, що фахівці морського флоту працюватимуть у складі з носіями інших мов, потреба подолання мовного бар’єру, що заважає взаєморозумінню та співробітництву, є важливою. Саме тому перед закладами вищої морської освіти постає проблема підвищення якості професійної англійської підготовки та сприяння формуванню їх мовленнєвої компетентності. Для вирішення поставлених завдань нами було проаналізовано та розроблено дидактичне забезпечення, що сприятиме формуванню мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців морського флоту.

Перспективи подальших досліджень. Можливості формування мовленнєвої компетентності ще далеко не висчерпані. Нашими наступними кроками є такі: вдосконалення науково-методичного посібника для морської англійської мови щодо системи вправ/завдань для вивчення в першому навчальному семестрі курсантами спеціальності освітньої програми «Судноводіння»; створення нової системи вправ/завдань, які можуть бути використані впродовж усього курсу вивчення англійської мови за професійним спрямуванням у морських навчальних закладах.

Література:

1. Козак С.В. Формування іномовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців морського флоту : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського. Одеса, 2001. 24с.
2. Кудрявцева В.Ф., Бондаренко В.В., Мороз О.Л., Швецова І.В. While Ashore: навч. посібник. Херсон : ТОВ «ВКФ «Стар» ЛТД», 2018. 116 с.
3. Лук’янова Л.Б. Формування мовленнєвої компетенції студентів на заняттях іноземної мови професійного спрямування. URL: <http://www.confesp.fl.kpi.ua/node/1025> (дата звернення: 06.04.2019).
4. Система дипломування. URL: <http://www.itcs.org.ua/ua/sistema-diplomuvannya> (дата звернення: 04.03.2019).
5. Чернявський В.В. Компетентісний підхід як чинник забезпечення вимог до підготовки фахівців морської галузі. URL: <http://journals.urau.ua/index.php/2307-4507/article/download/36885/33106> (дата звернення: 06.04.2019).
6. Model Course 3.17 “Maritime English”. URL: <https://ru.scribd.com/document/261953765> (дата звернення: 11.02.2019).
7. STCW Convention and STCW Code. URL: <https://navlib.net/wp-content/uploads/2018/06/STCW-2017.pdf> (дата звернення: 04.03.2019).

Швецова І. В., Бондаренко В. В. Формирование речевой деятельности в курсантов первого курса на занятиях английского языка

Аннотация. Статья посвящена анализу проблематики повышения качества профессиональной англоязычной подготовки и обоснованию необходимости разработки дидактического обеспечения для формирования речевой компетенции будущих специалистов морского флота. Особое внимание уделяется тому, что специалисты морского флота будут работать в составе с носителями других языков, в связи с чем потребность преодоления языкового барьера, мешающего взаимопониманию и сотрудничеству, является важной.

Ключевые слова: повышение качества профессиональной англоязычной подготовки, речевая компетенция будущих специалистов морского флота, дидактическое обеспечение для формирования речевой компетенции будущих мореплавателей, профессиональное общение, речевая компетенция.

Shvetsova I., Bondarenko V. Formation of the linguistic competency among first year students at English lessons

Summary. The article provides the analysis of the problems of improving the quality of professional English language training and to the justification of the necessity of didactic material development for the formation of the linguistic competence among future specialists of the marine fleet. Significant attention is devoted to the fact that specialists of the marine

fleet will work together with multilingual crew, thus the necessity to overcome the language barrier, which prevents from mutual understanding and cooperation is important.

Key words: improving the quality of professional English language training, linguistic competence at future seafarers, didactic support for formation of the speech competence of future seafarers, professional communication, linguistic competence.